

ЕКОЛОГІЧНИЙ РИЗИК ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

Вінницький національний технічний університет;

Анотація

Робота присвячена дослідженню правовідносин екологічної безпеки та концепції екологічного ризику в контексті практичного застосування цих понять у юридичній практиці під час захисту права громадян на безпечне й здорове довкілля.

Ключові слова: екологічний ризик, екологічна безпека, екологічні нормативи.

Abstract

The work is devoted to the study of legal relations of environmental safety and the concept of environmental risk in the context of the practical application of these concepts in legal practice when protecting the right of citizens to a safe and healthy environment.

Keywords: environmental risk, environmental safety, environmental standards.

Вступ

Особливе місце в системі відносин екологічної безпеки посідає екологічний ризик. Як вказав В.І. Андрейцев [1], розвиток екологічних правовідносин характеризується значним поглибленням та розширенням правових зв'язків суб'єктів, у процесі яких реалізуються різні види екологічно небезпечної діяльності, що відзначаються підвищеним екологічним ризиком. На думку М.А. Фролова [2], вивчення правових аспектів екологічного ризику дозволяє корелювати систему правових механізмів, яка реально б забезпечувала право громадян на екологічну безпеку та була б запорукою реалізації всіх інших екологічних прав людини та громадянина. Т.П. Шоха відзначала [3], що екологічний ризик виступає системоутворюючим фактором для правовідносин екологічного страхування, є важливим елементом економіко-правового механізму охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. В.В. Добровольський вважає [4], що поняття «безпека» (чи небезпека) не має конкретної одиниці виміру (розмірності) і тому повинне розглядатися як якісна категорія. Поняття ризик як імовірність шкоди характеризується конкретною одиницею виміру, частіше всього економічною. Тому безпеку (небезпеку) слід розглядати як властивість об'єкта, а ризик – як показник цієї властивості.

Метою роботи є дослідження взаємозв'язку правових категорій «екологічна безпека» та «екологічний ризик» у контексті забезпечення конституційного права громадян України на безпечне (здорове) навколишнє середовище. Формування системи правовідносин екологічної безпеки відбувалося фактично паралельно з розвитком концепції екологічного ризику. Зупинимось на структурі екологічного ризику і його місці і правовідносинах екологічної безпеки. У тлумачному словнику з охорони природи надається таке визначення поняття «екологічний ризик»: «Екологічний ризик – це ймовірність виникнення негативних змін навколишнього середовища або наслідків цих змін, що виникають у результаті негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище. Екологічний ризик у цьому разі виступає як міра екологічної небезпеки» [5].

Результати дослідження

Між величиною ризику й витратами на заходи щодо його усунення існує зворотна залежність: чим менший ризик, тим більше засобів потрібно на його зниження. Як довів А.П. Альгін [6], саме економічні причини зумовлюють неспроможність концепції абсолютної безпеки. Концепція прийнятого ризику припускає не тільки виявлення джерел загроз екологічного характеру, а й передбачає заходи щодо можливого запобігання їм, оцінку можливої шкоди й усунення негативних наслідків техногенних аварій і впливів стихійних сил природного характеру. Для оцінки видів ризику, пов'язаних із небезпечними видами діяльності, у тому числі тих, що завдають шкоди довкіллю, до теперішнього часу в більшості держав різними відомствами розроблений цілий спектр моделей, що використовую-

ють вироблені ними критерії небезпеки. Ризик є категорією, пов'язаною з процесом «реалізації небезпеки» суб'єктом. Ситуація «ризик» виникає лише тоді, коли в контакт із небезпекою вступає людина. У спеціальній літературі наводяться різні градації ризиків. Деякі автори [7] розрізняють соціально-екологічний і техногенний ризики. Перший пов'язаний із недостатньою захищеністю людини від небезпечних впливів, зумовлених природним середовищем проживання (природний ризик), а другий (техногенний ризик) – із потраплянням у навколишнє середовище відходів виробництва, а також з виникненням екстремальних ситуацій. Інші автори розрізняють соціальний і індивідуальний ризики [8].

Для оцінювання екологічного стану довкілля, а також екологічних ризиків при забрудненні водних об'єктів на кафедрі екології та екологічної безпеки ВНТУ розроблено ряд методів та засобів екологічного моніторингу з використанням мультиспектральних досліджень та обробки зображень об'єктів довкілля отриманих з використанням квадрокоптерів [10-17]. В першу чергу досліджується стан вищих водних рослин та параметри фітопланктону у приповерхневому шарі.

Висновки

Показано, що зміст понять, які характеризують якість навколишнього середовища, носить безсумнівний антропоцентричний характер, оскільки вони спрямовані на захист життя й здоров'я людей від негативних впливів, навколишнього середовища, що з юридичної точки зору видається цілком законним. Система нормативного закріплення стандартів якості навколишнього природного середовища, ступінь об'єктивності оцінки забруднення, що залежать від рівня розвитку точних наук, нині основним показником стану навколишнього середовища. Основною відмінністю концепції екологічного ризику й нормативного підходу є те, що екологічний ризик – це теоретичний, модельний розрахунок імовірності настання негативних подій, а нормативний підхід – це емпіричний метод, заснований на численних експериментах.

Робимо висновок, що існуюча в науці широка розбіжність в оцінці екологічних ризиків не тільки перешкоджає широкому використанню методології, заснованої на концепції ризику в природоохоронній діяльності, а й певною мірою, є стримуючим моментом для практичного застосування в юридичній практиці під час захисту права громадян на безпечне й здорове довкілля. Екологічний ризик може в певному розумінні умовно корелювати й висловлювати ставлення екологічної небезпеки, оскільки він припускає настання певної складності події в якій-небудь прогнозований проміжок часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрейцев В.І. Екологічний ризик у системі правовідносин екологічної безпеки: проблеми практичної теорії / В.І. Андрейцев // Право України. – 1999. – № 1. – С. 62–69.
2. Фролов М.О. Правові аспекти екологічного ризику : автореф. дис. ... кандр. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / М.О. Фролов ; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 20 с.
3. Шоха Т.П. Теоретико-правові аспекти екологічного страхування / Т.П. Шоха // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Юрилічні науки». – 2011. – Вип. 86. – С. 106–110.
4. Добровольский В.В. Екологічна безпека і ризик: деякі понятійно-категоріальні уточнення / В.В. Добровольский // Екологічна безпека. – 2011. – № 1 (11). – С. 17–20.
5. Толковый словарь по охране природы / под ред. В.В. Снакина. – М. : Экология, 1995. – 191с.
6. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни / А.П. Альгин. – М. : Мысль, 1989. – 188с.
7. Азиев Р.Г. Количественный подход к оценке безопасности / Р.Г. Азиев, В.В. Меньшиков,
8. И.И. Кузьмин // Проблемы взаимодействия человека и биосферы / под ред. В. Е. Соколова. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – С. 45–48.
9. Ваганов П.А. Риск смерти и цена жизни / П.А. Ваганов // Правоведение. – 1999. – № 3. – С.67–82.
10. Петрук В. Г., Кватернюк С. М., Колесник Т. В., Попапенко О. В. Математичне моделювання переносу оптичного випромінювання у водному середовищі з водоростями для задач екологічного контролю. Екологічна безпека держави : тези доп. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. мол. учених та студ. (м. Київ, 16 квітня 2015 р.). Київ, 2015. С. 116.
11. Петрук В. Г., Кватернюк С. М., Животун Я. І., Каська І. І. Екологічний контроль стану водних об'єктів за характеристиками макрофітів на основі мультиспектральних зображень. Екологічна без-

пека держави : тези доп. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. мол. учених та студ. (м. Київ, 16 квітня 2015 р.). Київ, 2015. С. 117.

12. Петрук В. Г., Кватернюк С. М., Стискал О. А. та ін. Мультиспектральний телевізійний вимірвальний контроль інтегральних параметрів забруднення водних об'єктів за допомогою біоіндикації по фітопланктону. Екологічна безпека держави : тези доп. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. мол. учених та студ. (м. Київ, 16 квітня 2015 р.). Київ, 2015. С. 118.

13. Іщенко В. А., Коріненко М. С., Кватернюк С. М. Розроблення схеми екологічної мережі Немирівського району Вінницької області. Екологічна безпека та природокористування. 2012. Вип. 11. С. 88–94.

14. Петрук В. Г., Кватернюк С. М., Васильківський І. В., Ковтонюк А. В. Оцінювання екологічних ризиків при забрудненні атмосфери оксидами азоту. ІV-ий Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю : зб. наук. стат. (м. Вінниця, 25–27 вересня 2013 р.). Вінниця, 2013. С. 510–511.

15. Петрук В. Г., Кватернюк С. М., Васильківський І. В. та ін. Контроль забруднення екосистеми р. Снивода за характеристиками макрофітів. ІV-ий Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю : зб. наук. стат. (м. Вінниця, 25–27 вересня 2013 р.). Вінниця, 2013. С. 513–515.

16. Петрук В., Кватернюк С., Васильківський І. та ін. Контроль забруднення водних об'єктів біогенними сполуками на основі дослідження фітопланктону. Вимірювання, контроль та діагностика в технічних системах (ВКДТС–2013) : зб. тез доп. ІІ-ої міжнар. наук. конф. (м. Вінниця, 29–30 жовтня 2013 р.). Вінниця, 2013. С. 30.

17. Кватернюк С. М., Петрук В. Г.. Спектрополяриметричний контроль концентрацій частинок полідисперсних водних середовищ : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2012. 156 с.

Руда Аліна Ігорівна — студент групи ЕКО-18б, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Ruda Alina Ihorivna — student of ECO-18b group, Institute of Ecological Safety and Environmental Monitoring, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia